

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 N 1395/5. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text>
2. Перепелюк В. Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018
3. Оніщук М. В. Проблемні питання здійснення судового контролю за дискрецією суб'єкта владних повноважень. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 2(35). С. 6–15.
4. Михайліна Т., Жердев О. Дискреційні повноваження та правосвідомість суб'єкта правозастосування: аспекти співвідношення. *Economic and law paradigm of modern society*. 2018. No 1. С. 71–80.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-26>

Герман М. В.,

*аспірантка кафедри політичних інститутів та процесів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ

Громадянська ініціатива (далі ГІ – авт.) – це форма суспільної активності, спрямована на вирішення актуальних соціальних запитів або реалізацію певних ідей, які стосуються спільних громадянських інтересів. Ініціатива – це формат голосу і форма дієвого впливу на формування порядку денного суспільно-політичних відносин [1, с. 33]. Важливість теми для України зумовлена передусім тим, що створення сприятливих умов для розвитку в суспільстві громадянської ініціативи стало ключовим пріоритетом Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [8]. Вважаємо цей факт переконливим аргументом у процесі інституціоналізації не лише громадянського суспільства, але й його складових.

Для завершеності розуміння громадянських ініціатив варто вказати їхні основні характеристики, а це добровільність, спільність мети, суспільна користь, наявність різних форм реалізації, можливості впливу на владу та ін. Власне коли ми говоримо про

інституціоналізованість ГП, то йдеться про їхню здатність впливати на владу та прийняття державних рішень, зокрема через петиції, громадські слухання, обговорення, акції. Чинне вітчизняне законодавство серед інструментів просування громадянських ініціатив вказує такі: вибори і референдуми, загальні збори (конференції) за місцем проживання, громадські слухання, місцеві ініціативи, електронні петиції, консультації з громадськістю, громадська експертиза, участь громадян та інститутів громадянського суспільства у роботі консультативно-дорадчих органів та органів самоорганізації населення тощо [6].

Формування політико-правових умов для впровадження громадянських ініціатив в Україні є частиною глобального процесу демократизації. Попри перманентну критику пропонованих державою механізмів для реалізації актуальних для суспільства запитів варто відзначити, що ці механізми, по-перше, давно існують, по-друге, постійно розширюються. Конкретизуємо їх:

1. Конституційні права та свободи. Конституція України гарантує громадянам право на свободу об'єднань, мирних зібрань, свободу слова та думки (статті 1, 3, 21, 22, 34, 36, 39 та ін.) [5]. Ці права створюють основу для розвитку громадянських ініціатив, забезпечуючи можливість громадянам вільно висловлювати свої погляди, брати участь у політичних процесах та ініціювати суспільні зміни.

2. Законодавство про громадські об'єднання. Закон України «Про громадські об'єднання» регулює діяльність організацій, що об'єднують громадян для досягнення спільних цілей [2]. Він встановлює правила реєстрації громадських організацій, їхньої діяльності та взаємодії з органами влади. Цей закон є основним інструментом правового регулювання впровадження громадянських ініціатив в Україні.

Серед сучасних практик взаємодії органів публічної влади з громадськістю у виробленні й реалізації публічної політики вітчизняні експерти виділяють дві основні групи: перша використовує інституційні форми взаємодії, де ініціатива належить громадськості (участь у розробленні і обговоренні проєктів нормативно-правових актів, громадські бюджетні ініціативи, діяльність асоціацій, громадських рад, консультативно-дорадчих органів тощо); друга ж використовує такі форми, в яких ініціатива належить владним інституціям (залучення представників громадськості до організації виборчого процесу, підтримка діяльності громадських організацій, організація діяльності державно-громадських фондів, залучення інститутів громадянського суспільства до правозахисної діяльності та ін.) [4]. Ця тенденція зберігається, актуалізуючи питання громадянсько-державного партнерства.

3. Децентралізація та участь громадян у місцевому самоврядуванні. В Україні активно діє реформа децентралізації, яка посилила роль місцевих громад у прийнятті рішень. Завдяки цьому громадянські

ініціативи можуть отримувати більше підтримки на місцевому рівні, адже громади мають ширші повноваження і ресурси для самостійного вирішення проблем. Громадяни мають можливість впливати на місцеві бюджети через інструменти громадського бюджету, а також брати участь у громадських слуханнях.

Зауважимо, що серед стратегічних завдань для держави міститься положення про «удосконалення законодавчого регулювання місцевих ініціатив; закріплення права членів територіальної громади подавати місцеві ініціативи на розгляд ради або її виконавчого органу шляхом збору підписів жителів на їх підтримку; встановлення обов'язку органів місцевого самоврядування розглядати місцеві ініціативи на найближчих своїх засіданнях за участю ініціаторів та приймати за результатами рішення» [6]. Цей державний пріоритет для низки ОТГ вже став частиною нового формату суспільно-політичних взаємодій, однак варто підкреслити, що тут все залежить від волі і системної роботи безпосередньо ініціаторів змін – тобто пересічних громадян.

4. Електронна демократія. В Україні активно використовують інструменти електронної демократії, що дозволяють громадянам брати участь у прийнятті рішень через електронні петиції, участь в онлайн-консультаціях з урядом, а також подання пропозицій на національному або місцевому рівнях. В країні функціонують кілька майданчиків для акумуляції «народних голосів підтримки» та напрацьовано механізми і процедури збору і верифікації цих голосів.

5. Антикорупційне законодавство та громадський контроль. Значна частина громадянських ініціатив в Україні спрямована на боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості у діяльності влади. Законодавство надає можливість громадським організаціям проводити моніторинг діяльності державних інституцій, вимагати доступу до публічної інформації та здійснювати контроль за витрачанням державних коштів. Закон «Про запобігання корупції» (стаття 14) також надає правові механізми для участі громадськості в антикорупційній діяльності [3].

6. Підтримка міжнародних організацій та донорів. Важливим політичним і правовим чинником для розвитку громадянських ініціатив є підтримка міжнародних організацій та політичних об'єднань (Європейський Союз, USAID, ООН та інші донорські організації). Вони надають гранти, проводять тренінги, забезпечують експертну підтримку для розвитку громадянського суспільства та впровадження ініціатив у різних сферах – від прав людини і сталого розвитку до екологічної безпеки і альтернативної енергетики.

7. Правове середовище у контексті війни та безпеки. Наразі впровадження громадянських ініціатив регулюється особливими умовами дії правового режиму воєнного стану, які, наголосимо, не стали приводом для звуження можливостей ГІ, натомість визначили

додатковий вектор для їх розвитку, а саме напрямок волонтерської діяльності, покликаний сприяти допомозі армії, підтримці внутрішньо переміщених осіб та под. Показово, що ще з 2014 р. український громадський сектор відреагував на збройну агресію російської федерації активізацією волонтерського руху як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях, а з початком повномасштабної російсько-української війни у 2022 р. кількість офіційних волонтерів зростає у 21 раз [7].

Отже, громадянські ініціативи – явище для українського суспільства не нове, а навпаки – таке, що стрімко розвивається, використовуючи як чинні нормативно-правові механізми, так і здобутки електронної демократії, інструменти інформаційних технологій, апробовуючи зарубіжний досвід. Кількісно виміряти суб'єктів ГІ практично неможливо, адже це і інститути громадянського суспільства, і активи територіальних громад, і більш локальні тимчасові об'єднання громадян, які прагнуть вирішити нагальну спільну проблему. Очевидно, що така розгалуженість учасників ГІ є підтвердженням наявних в державі політико-правових умов для впровадження громадянських ініціатив, ефективність яких, на нашу думку, вимірюється рівнем розвитку суспільно-політичного діалогу і синхронністю у досягненні зрілості громадянським суспільством й інститутами влади.

Список використаних джерел:

1. Герман М. Європейські стандарти та досвід реалізації громадянських ініціатив. *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Політологія*. 2024. № 17. С. 33–41.
2. Закон України «Про громадські об'єднання» № 4572-VI від 22 березня 2012 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
3. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
4. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. *Укрінформ*. 2019. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html
5. Конституція України. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
7. Реєстр волонтерів виріс у 2,5 рази за рік. *Опендатабот*. 2023. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/real-volunteers-2023-12>

8. Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки». Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-27>

Горбата Л. П.,
доктор філософії (PhD),
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національного авіаційного університету
м. Київ, Україна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» [2] з 1 січня 2025 року набирає чинності вимога до територіальних громад мати Програму комплексного відновлення території територіальної громади (її частини), що є і містобудівною документацією на місцевому рівні, і документацією із землеустрою. Вона охоплює територію громади та не має терміну дії, проте є дуже гнучкою, зміни можна вносити щороку.

Якщо говорити про європейську урбаністику, то сталий просторовий розвиток є динамічним процесом забезпечення ефективної взаємодії та зміни зосередження функцій економічних, інноваційних, соціальних, екологічних, інформаційних елементів (підсистем) простору життєдіяльності населення для повного та доступного для всіх верств нинішнього та майбутнього поколінь населення задоволення їхніх різноманітних потреб [1, с. 143].

У Керівних принципах сталого просторового розвитку Європейського континенту визначено такі чотири виміри територіальної сталості: економічна, соціальна, екологічна та культурна. Враховуючи те, що багато процесів є викликом для самодостатності та забезпечення стійкості територіальних громад, політика сталого розвитку територіальних громад має враховувати виконання численних завдань, наприклад, зниження рівня нестабільності, оптимізація багаточентричного прогресу, проведення заходів з розвитку депресивних територій, підвищення ефективності транспортних сполучень та енергетичних мереж, уникнення або зменшення можливих ризиків